

(Стратфор 10. 4. 2012)

Вековима Иран (а пре њега, Персија) суочавао се са дилемом гаранције националног опстанка и аутономије услед утицаја јачих регионалних сила као што је била отоманска Турска и Руско царство. Иако је увек био слабији од поменутих већих царства, Иран је опстао из три разлога: географије, ресурса и дипломатије. Величина Ирана и планинска конфигурација терена чине да сваки војни поход у унутрашњост земље буде тежак и опасан. Иран је такође био у стању да постави довољне снаге у циљу одвраћања напада док је у међувремену спроводио повремено исказивање моћи. У исто време, Техеран је повлачио паметне дипломатске потезе играјући на карту претње које су ове силе представљале једна по другу.

Приспеће европских империјалних сила у регион сачињавало је тешкоће са којима се Иран суочавао током 19. века, заједно са позиционирањем Британске империје на западу Ирана у Ираку и на Арабијском полуострву крајем Првог светског рата. Ово се поклопило са трансформацијом глобалне економије у систем који је базиран на нафти. Тада као и сада регион је представљао огроман и глобални извор нафте. Тамо где су Британци једном имали интереса у региону, појава нафте као основне индустријске и војне моћи учинили су да ови интереси постану примарни. Током Другог светског рата Американци и Совјети су постали спољне силе са способношћу и жељом да утичу на регион, али је основна стратешка позиција Техерана опстала. Иран се суочио како са регионалним, тако и глобалним претњама којима је морао да се прилагоди или да их уклони. Због нафте глобалне силе нису могле да изгубе интерес док регионалне силе нису ни поседовале опцију губљења интереса.

Било да Ираном влада шах или ајатолах, његова стратегија остаје иста: ослонити се на одвраћање које омогућава географија, заштитити се одбрамбеним снагама и повлачити сложене дипломатске потезе. Али у основи свега овога увек се назирала још једна визија Ирана.

Иран као регионална сила

Визија Ирана, земље са суштински одбрамбеним ставом, као регионалне силе је остала. Шах [\[1\]](#) се такмичио са Саудијском Арабијом око Омана и замишљао је Иран као нуклеарну силу. Ахмадинеџад се надмеће са Саудијском Арабијом око Бахреина и такође замишља и сања о Ирану као нуклеарној сили. Када ствари сагледамо изван реторике, нешто што увек треба да чинимо када се бавимо спољном политиком јер је реторика намењена застрашивању, завођењу и збуњивању страних сила као и јавности, можемо да видимо суштински континуитет у иранској политици још од Другог светског рата. Иран жели да задобије регионалну доминацију тако што ће се ослободити ограничења и претњи које постављају оближње силе.

Од Другог светског рата Иран је морао да се носи са регионалним претњама које су представљали Ирак, са којим је водио брутални рат који је трајао готово деценију и који је Иран коштао око милион живота. Он је такође морао да се носи са Сједињеним Државама, чија је снага суштински обликовала обрасце у региону. Све док Сједињене Државе имају преовлађујући интерес у региону, Иран нема избора осим да одреди своју политику према условима САД. За шаха то је значило потчињавање Сједињеним Државама док је суптилно покушавао да управља америчким поступцима. За Исламску републику то значи опирање Сједињеним Државама док се истовремено покушава манипулисање Америком тако да она предузме кораке у корист Ирана. Оба приступа су у складу са традицијом иранске суптилне стратегије.

Исламска република се у томе показала успешнија од шаха. Она је спровела префињену кампању дезинформацијама која је претходила рату у Ираку 2003. год. како би уверила САД да ће инвазија на Ирак бити лака у војном смислу и да ће Ирачани дочекати Американце широм отворених руку. Ово је распиривало постојећу жељу САД да изврше инвазију на Ирак, што је постало један од многих фактора који су чинили да инвазија изгледа изводљива. У другој фази, Иранци су помогли многим фракцијама унутар Ирака да пруже отпор, што је окупацију претворило, као и планове за реконструкцију Ирака на основу америчких планова, у прави кошмар. У трећој и коначној фази, Иран је искористио свој утицај у Ираку како би поделио и парализовао земљу након америчког повлачења.

Као резултат ових потеза, Иран је постигао два циља. Као прво, Американци су се решили иранског архинепријатеља Садама Хусеина, што је стратешки веома ослабило

Ирак. Као друго, Иран је помогао да снаге Сједињених Држава напусте Ирак, што је створило вакуум у Ираку и нешто што је умањило амерички кредибилитет у региону као и амерички апетит за будуће војне авантуре на Средњем истоку. Желим да нагласим да све ово није био део иранског плана: многи други фактори су довели до оваквог следа догађаја. У исто време, иранско маневрисање није било занемарујући чинилац у процесу; Иран је вешто експлоатисао последице догађаја у чијем је обликовању учествовао.

Постојала је дефанзивна суштина свега овога. Иран је био очевидац инвазије Сједињених Држава на околне земље, Ирак на западу Ирана и Авганистан на његовом истоку. Иран је увидео да су Сједињене Државе екстремно снажне и непредвидљиве до тачке ирационалности иако се такође може њима манипулисати. Техеран стога не може да одбаци могућност да ће САД изабрати рат са Ираном. Повлачење Сједињених Држава из Ирака међутим ограничило је америчке војне опције у региону.

Ова стратегија такође поседује и офанзивну димензију. Америчко повлачење из Ирака омогућило је Ирану да попуни вакуум. Оно што је критично јесте да је геополитика региона отворила могућност за Иран вероватно први пут у току неколико векова. Прво је колапс Совјетског Савеза смањио притисак са севера. Узевши у обзир и пад Отоманског царства након Првог светског рата, Иран се сада више не суочава са регионалном силом која би могла да представља изазов. Друго, са смањењем америчких снага у Персијском заливу и Авганистану, глобална сила има ограничене војне опције а чак су и политичке опције које би могле да се употребе против Ирана још више ограничене.

Иранске шансе

Иран сада има прилику да размотри своју позицију као позицију регионалне силе а не само да стреми ка сложеним поступцима како би очувао своју аутономију и режим. Иранци схватају да се расположења глобалних сила непредвидљиво мењају, а највише Сједињених Америчких Држава. Стога Иран зна да што агресивнији постаје, Сједињене Државе могу више војно себе обавезати да спутају Иран. У исто време, САД то могу учинити чак и без акција Ирана. На основу тога, Иран тражи стратегију која би могла да учврсти његов регионални утицај а да не изазове америчку одмазду.

Свако ко проучава Сједињене Државе разуме њену забринутост у вези с нуклеарним оружјем. Током хладног рата оне су живеле у сенци могућности да Совјети први отпочну нуклеарне ударе. Бушова администрација је искористила могућност да Ирак развије

нуклеарни програм како би задобила подршку домаће јавности за инвазију. Када су Совјети и Кинези дошли у посед нуклеарног оружја америчка реакција се граничила са паником. Сједињене Државе су истовремено постале опрезније у свом приступу тим земљама.

Посматрајући Северну Кореју, Иранци препознају образац који би могли да искористе зарад сопствене предности. Опстанак режима у Северној Кореји, земље са slabим утицајем, током деведесетих није био сигуран. Када је она предузела кораке ка развоју нуклеарног програма, међутим, Сједињене Државе су се озбиљно посветиле Северној Кореји, истовремено постајући све опрезније када је у питању приступ северу. Значајна дипломатска активност и периодична помоћ су за циљ имале ограничавање нуклеарног програма Северне Кореје. С тачке гледишта Северне Кореје актуелни циљ није био развој нуклеарног оружја које се може лансирати; Северна Кореја није велика сила попут Кине или Русије и погрешан прорачун Пјонгјанга може довести до агресивније политике САД. Уместо тога процес развоја нуклеарног програма сам по себи је повећао утицај Северне Кореје истовремено изазивајући Сједињене Државе да понуде подстицај или да успоставе релативно неефективне економске санкције (и на тај начин избегавајући далеко опаснију војну операцију). Северна Кореја је постала срж америчке забринутости док су Сједињене Државе избегле акције које би могле дестабилизovati Северну Кореју при томе узевши у обзир могућност оружја кога север поседује.

Севернокорејанци знају да би се могућност поседовања оружја које би се могло лансирати показала опасном, али сама чињеница да располажу са нуклеарним програмом даје им стратешки значај и то је лекција коју су Иранци добро научили. С иранске тачке гледишта, нуклеарни програм узрокује да САД истовремено озбиљније схвате Иран и да повећају сопствену опрезност у односима са њим. Тренутно Сједињене Државе предводе групу земаља чији ентузијазам око тога да ли санкције могу узроковати неку штету Ирану варира, али то пружа Америци контекст да не предузима војне акције од којих Иран заиста страхује и које Сједињене Државе не желе да предузму.

Израел, међутим, мора да заузме другачији став по питању иранског програма. Док нуклеарни програм Ирана не представља претњу по САД, он може представљати претњу по Израел. Проблем Израелаца се своди на то да они морају да верују својим обавештајним подацима по питању развоја иранског нуклеарног програма. САД могу себи да приуште погрешан прорачун, док Израел не сме себи то да допусти. Овај недостатак сигурности чини Израел непредвидљивим. С иранске тачке гледишта, међутим, израелски напад могао би да буде добро дошао.

Иранска стратегија

Пише: Џорџ Фридман
среда, 18 април 2012 12:24

